

É r e t t s é g i

Abesszinnek hitta az egész város és persze a diákság is, hiszen a diákság köréből röppent világgá ez az elnevezés. Sovány, filigrán, törékeny teste. sötétbarna arcszíne, gyapjasan göndör, szénfekete haja, ideges temperamentum fényében feleszillanó fekete bogárszemei csakugyan Afrika őserdeit, a forrón párás dzsungelt idézték az ember emlékezetébe. Ki tudja? Talán csak ugyan valami francia gyarmatbeli, valami zuáv, vagy szengál volt az apja. Talán éppen, az az Ali Ibn Ibrahim, akinek félholdas sirját, a más ezrek mellett, olyan szépen fonja körül a nyíló rózsa a francia katonai temetőben. A háború befejezése előtt született és a trópusok lihegő forróságú temperamentumát cipelte törékeny, fekete testében. Húsz éves korára sem lépte át az ötven kilós testsúlyt Abesszin Miklós, a maturáns. Ő maga ezt a le nem tagadható tényt ugyan sokkal egyszerűbben és talán hihetőbben is, de feltétlenül kézzelfoghatóbban magyarázta. Csak legyintett eszotos, ideges, állandóan mozgó kigyóujjaival: „Ma sem ettem még. Mitől híznék? Öttagú család tagja volt Abesszin Miklós. Apja, az, aki a háború alatt a fronton vérzett, míg a várost néger katonaság lepte el, hogy a környékbeli havasokat rohamozza, maga sem tudta miért, apja, a rettentő válság idején tönkrement szatócs, most testi munkaerejét kínálgatta a tereken és hidakon s a családtagokkal együtt megkeresett átlagosan vagy havi háromszáz dinárt. Ennek a havi háromszáz dinárnak ráeső részéből táplálkozott, ruházkodott és tanult Abesszin Miklós és így a diákok, de a komolyabb polgárok sem csodálkoztak a letagadhatatlan tény fölött, hogy úgy érettségi felé testsúlya már a negyvenöt kilogramm alá esett. Hiába! A tanulás munka. Az elfogyasztott energiákat és kalóriákat pótolni kell, napról-napra újra kell termelni a sejtszöveteket és napról-napra újra kell termelni az energiákat, ha birni akarjuk az egyre erősebb munkáinkat. Miklós nem pótolta a fogyasztott energiákat. Miklós már a tartalékból, a tőkéből élt. Saját meglevő húsát alakította át naponta energiává, idegerővé, tudássá. Így Miklós tudása napról-napra nőtt, de testszövetei napról-napra fogytak. Néha itt-ott barátainál húst is látott, de odahaza télen meg kellett elégednie a száraz kenyér mellé a cukorkaárúsok álvéjával, míg nyáron a vitamin-dús húsos paprikával. Különösen mostanában, mióta apja ágynak esett és már hetek óta se nem élt, se nem halt, a földre terített gyékényen.

Így esett azután, hogy Miklóstra, mint sok más társára, szintén rátelepedett a nőstényszúnyog és teleszította magát kavargó forró vérével. Nem sok ügyet vetett rá. Kit nem csipett meg már városában a nőstényszúnyog és őt is bizonyára nem először szerencsétlenné látogatásával. Szedte a kinineket é kinoplazmint vegyesen s ha törékeny testét megremegtette a láz, akkor csak felállt egyszerűen a padban, elnézést és kíméletet kért erre az órára és végiggubbasztotta a láz idejét a Noé idejében ácsolt hosszú fapadban, amit már vagy ötven diákgeneráció belebiciskázott neve

diszített. Mire új órára csengetett Gyóka bácsi, Miklós már új erővel, kígyós rugalmassággal, nekifeszülten várta a soros tanárt.

Nem lehetne Miklósrá ráfogni, hogy mai gyerek volna, hogy még talán az anyja szoknyája mellett volna a helye. Egyáltalán nem. Miklós már rég meglett férfi, akinek nagy élettapasztalatai vannak. Maga az iskola sem épen annyira az élettől elvonatkoztatott hely ma már, ahogyan azt sokszor bemutatják nekünk laikusoknak. Nem mintha az iskola kinyitotta volna ablakait és beengedte volna a többnyire zord, szeles, fagyos, de néha mégis verőfényesen felcsillanó mai valóság légáramlatait. Az ablakok csakugyan légmentesen elzártak még az iskolán. Csakugyan a múlt beporosodott, áporodott igazságait őrli és kérőzdi fel egyre újra. Mégis. Az iskola mégis az élet egy darabja s a diákok testükben, húsukban és csontjukban meg ruháik pórusaiban magukkal hozzák az ódon padokba az élet szagát és ritmusát, már az ódon padok sem csodálkoznak fel az életszagra és bárányosan tűrik, hogy a befeketedett nevek mellé a bicskák új neveket és új életeket faragjanak. Itt-ott a tanárok is magukkal hozzák az uccákról és hidakról az élet egy-egy szilánkját. Ez persze ritkábban esik meg. Annál inkább összebb húzódnak és egymáshoz húznak a diákok. Kicszerűlik élményeiket, tapasztalataikat, beszélgetéseik, olvasmányaik velejét és vonalát. Itt-ott ujságok, folyóiratok kerülnek szét a szabad tízpercek padjaira, könyvek járnak kézről-kézre, a rádió híreit szedik ízekre, vagy az iskola költőjének, a Demeternek, tegnap az önképzőkörben felolvasott elbeszélésének nagy vihart vert témáját boncolgatják, vitatják meg. Valóságirodalom! Demeterből lesz valaki! Nemcsak az iskola, de a faluja is felfigyelt már rá. Benne látják belőlük sarjadzott vezetőjüket. Demeter komoly, szilárd erkölcsi alapzatról indul és így érzi faluja s mind a dolgozók teremtik meg azzá, aki, s akivé fejlődnie kell. Demeter nem szentimentális, nem is hálás természet, de tudatos, reális látású és tudja, hogy más célja nem lehet az életének, mint visszaadni a dolgozóknak, amit kölcsön kapott tőlük. Ezt vitatja épen Abesszin Miklós s a csoport helyesel. Mindannyiuknak csak ez lehet az életcéljuk, mert az ok és okozat nem csupán ellentétek, de azonosságok is; az egymásra-hatások kölcsönösek. A társadalom adott minket egyéneket, de mi egyének adjuk a társadalmat és visszahatunk rá, formáljuk azt, amint az formált és formál bennünket. Így beszél Miklós és ezen elvitatkoznak még csengetésen túl is s a belépő tanár csak a megszokottság és beidegzettség, erejével tudja ezeket az élő, ágáló fiatalokat újból mozdulatlan figurákká múmiásítani.

Miklósnak élettapasztalatai vannak. Volt ő már földmunkás is és az izmai is már tapasztalat- és élményraktárak. Ebben talán zsidó Izsák legjobb megértője, legjobb visszhangja. Mert Izsák is pápaszemes, rövidlátó és beiratkozott már a tüdőbajos maturánsok klubjába is, míg Miklós egyelőre a maláriás klub tagja. Izsák szénfekete haja ott diszeleg a szemüvegesek klubjának csoportképen is. Izsák tulajdonképen már régen felnőtt férfi és az osztály és iskola közgazdaságtani és filozófiai szakértője. A vitákat rendszerint az ő alapos felszólalásai szokták eldönteni.

Izsák maga sem tudja; hogy miből él és hogyan vergődik át az ebédidőkön. A gettó uccájának macskaköveire szórt gyér szalma az éjjeli szállása. Izsák is volt féléven át földmunkás egy bánati tiszai nagybirtokon és dolgozott látástól—vakulásig a napi tíz dinárokért és volt féléven át gyárimunkás is a dráwaparti városban. Azután kiment álmainak új „házájába“. Ott narancsot termelt három éven át a fiatal lelkesek közösségében mindaddig, míg rá nem ébredt álmainak és a valóságnak hatalmas különbségeire. Mert Izsák inkább visszaadta volna a kutat a sivatag arabjainak, mintsem hogy azt maga használja egyedül a birtok- és szerződésjog alapján. Álmainak és a valóságnak összeütközése ábrándította ki és vetette azután vissza szülővárosának öt éve elhagyott iskolapadjába.

Izsák és Miklós testi-lelki jóbarátok és Izsák szilárd nyugodtsága, meg a Miklós lobogó ideglázai jól kiegészítik egymást. Együtt tekintélyek az osztályban és különösen közgadatán órán, ahol alapos olvasottságuk és tapasztalataik bőven kiegészítik és életessé teszik a tankönyv unalmas, talán nem is igaz tan-
teteleit.

Az osztályban természetesen, mint minden sok helyről összegyűlt véletlen csoportosulásban, több kisebb-nagyobb társaságra bomlottan élnek a diákok. Nem mintha valami nagy, az osztály egészét illető kérdésben, nem találkoznának össze és nem kovácsolódnának egyetlen közös akarató testté. De, és ezen áll vagy bukik az osztály egysége, ilyenkor is vannak egyesek, akik nem szívesen illeszkednek bele a közösségbe; akik lélekben már ilyenkor is a külön útjaikat kutatják, vagy akikben annyira külön-élő gerinc, hogy nyíltan ellenszegülnek és kivonják magukat a csoportszellem hatása alól.

Hárman is voltak ilyen külön utakon haladó, egyéni célokat kergető és egyéni módon érvényesülni akarók az osztályban. Ezek természetesen, az osztály ítélete szerint, egyszerűen söpredek voltak: egoisták, romlottlelkűek. Egyidőben tanárokhoz-húzó, egyéni érdekekért társ-áruló tetteikért szigorú bojkott alatt állottak. Azután engedett a bojkott szigorúsága. Az ingadozóknak jól esett a kis csoport figyelmessége, jól esett, ha a dolgozat témáját tőle jó-előre magtudhatták, vagy ha a csoport bement a készülőn a holnapi órára. Mert ezek a jóslások pontosan beteljesedtek. Így szerelték le azután a hármat, felsőbb megbízásra persze, már jó-előre a készülő, erősödő zivatar kitörését. Csak a lobogólázú Miklós, a kiegyensúlyozott Izsák és vagy nyolctagú csoportjuk tartotta magát szilárdan az ellenzéken. Őket az élet megpróbáltatásai már régen megedzették, már régen áthúzták testükön a kemény gerincet. A többieket viszonylagosan könnyebb életük még puhányoknak, gerincteleneknek hagyott meg szűk, csak érettségiig látó kényelmeseknek. Pedig a jelszó akkor már ki volt adva: Példát kell statuálni! Az ellenzékét le kell törni!

Igy jött el a tanulmányokat lezáró érettségi ideje. Az írásbeliek várakozáson felül sikerültek. A hármas csoport előre dolgozott tételekkel felszerelten jelent meg naponta a nagyteremben és az ingadozók „csak most ez egyszer még, matura után nem ismerjük egymást” jelszóval a csoporthoz dörgölözött. Csak a Miklós nyolcai verejtekeztek a gyűlölködő szemek sugaraiban. Napról-napra, hét kemény délelőttön át. Itt-ott bizony egyik-másik hibát ejtett a gyűlöletsugarak kibírhatatlan kévéjében, az üres gyomrok agyrafekvő gőzeiben, az összeszoruló öklök feszülésében. Mire mind a hét napot átvészelték, csak Miklós és Izsák maradtak szüzen, „az élők sorában.” A nyolcas csoport maradt másik hat tagja már egy-egy szekundával hendikepelve vette fel a szóbeli vizsga küzdelmeit. A hármas csoport és magas megbízóik diadalt ültek.

Miklós már borzongó testtel ébredt a szóbeli érettségi reggelén. Másnapos volt. Tudta, hogy mára esedékes a maláriás roham. Egy percre felvillant a gondolat, a másnapi terminus kérésének lehetősége. „Még se adnák”, hessegette el a gondolatot, mint valami átkos malára-szúnyogot a nedves falak között. „Nem kényszeríthet térdre egy lázroham”. Miklós harcnak fogta fel az életet és hét óraker már ott ült a zöld asztal túlsó oldalán, kezében a kihúzott kérdéssel, szemben a rászögeződő szempárok kardéles sugaraival. A roham a harmadik vizsgatárgynál, úgy tizenegy óra felé fogta el. Hősiesen tartotta magát. Most nem lehet kiméletet kérni. Most áll a harc. Ha térdencsúszva is, de folytatni kell. És jött az egyre mákonyosabb bágyadtság, az elernyedés. A láz-szitta test pihenést, eluyújtózást követelt. Mintha minden erőt kiszittak volna fekete madártestéből. Lobogó bogárszemeit valaki nedves fátyollal borította és most tüztelen, hamulepte parazsat emlékeztettek. Csak tovább, tovább! A dél előtt jól telt el. Miklós is Izsák is életben maradtak. A délutáni vizsgatárgyak már játéknak tűntek előttük. S a délutáni tanárok közül is csak egy az ellenséges. Megúszták hát. A parkban ültek le pihenni. Átvészelné a sürgető ebédidőt. Azután a tik-kasztó juniusi nap alatt vissza az agyszikkasztó, perzselő falak közé. A szemsugarak kévéje, pengéje elé. Gyomruk muzsikája kísérté őket minden lépésüknél.

Miklós tartotta magát. Csak látóköre szűkült egyre, csak agya homályosult és egyre kisebb rést hagyott a gondolatok s a sugár-pengék áthatolására. Mintha valami távoli világból érkeznének a gondolatok, a szavak valami idegen, soha nem hallott nyelven szólának és valami anyagias mezt öltenének magukra és neki le kellene hántani róluk az anyagi leplet, hogy bennök az ismerős lényegot felismerje. Hatalmas erővel lökte ki a szavakat magából, mint súlydobó a hétkilogrammos golyót, hogy a rettentő nagy távolság dacára odaérkezzenek az asztal mögé, a kardélre váró tekintetek elé.

— Közgazdaságtanból elég gyengén feleltél, — sügta neki Izsák, — fel tudsz kelni a székről? Támogassalak?

Azután Izsák ült oda az asztal túlsó oldalára. Szokott erős, higgadt baritonján boncolgatta a különböző munkabérek kérdését, meg a vállalatok szervezeteinek bonyolult gépezetét. Mintha a tanári pengék is ellágyulnának, mintha itt-ott megértő bólintások fogadták volna fejtegetéseit. A biztosság tudatával kelt fel az inkvizíciós székről és adta át helyét a következőnek. Még ráért egy röpké pillantást vetni az egyik tanár osztályozó lapjára és négyest olvasott le onnan a neve mellett.

★

Este hétkor hirdették ki, a vizsgák lezajlása után, az eredményt az ünnepélyes zöld posztó körül. Rang szerint olvasták fel az érettségizők névsorát s a diákok nem hittek saját füleiknek, amikor elhangzottak a szavak, hogy Miklós és Izsák közgazdaságtani vizsgájuk megismétlésére utasíttatnak. Izsák még magához sem tért a hirtelen meglepetéstől, amikor hataimas koppanást hallott közvetlen közelében. Miklós agyonkinzott teste hörögött levegőért a terem piszkos padlóján.

Vállára kapta a madárkönyvű testet és rohant vele a kút felé.
— Haza, haza, — hörögte magához térve Miklós. — Ma nem akarok embert látni. Vigyetek!

Sötétben értek el Miklósék háza elé. A sötét szobából hosszú szál gyertya fénye ijesztett.

— Az apám! — bukott ki a sikoltás Miklósból, felrántotta az ajtót és ökölbeszorított kézzel rogyott le a ravatalra.

Lörinc Péter

B e t e l j e s e d i k

*A gyárok szirénája is oly halkan süvít,
Nincs a termelésnek már elég ereje,
Hogy a nincsetlenek kezét munkához vigyék
Hogy falathoz jussanak, s mi nagyon kellene.*

*Szomorúak a bácskai hajnalok,
Pevész ette szőlőt, féreg marta gyümölcsöt,
Nem jól termett a meleg ölü, barna homok,
Pedig sokhelyt vezett iszapos ár hömpölygött.*

*Habár máskor termékeny évet hoz az áradat,
Most csak tépte sok gyáva lapuló gerendát.
És azóta minden ellen halk inség vezet hadat,
S meghalnak itt lassan mind-mind a legendák.*

*Almélkodik az ősz rogyantan, betegen
A jövőnek félelmes árja riogatja.
Mi lesz ott, hol a kenyér oly dúsán terem,
S az éhező még karaj kenyeret se kapna?*

*Tenger fájdalommal nőnek itt a ködök,
A sopánkodás most már senkin sem segít
Akit csak izzajtanak a jótermő rögök,
S nem hizlalnak, azok sorsa beteljesedik.*

LATAK ISTVÁN